

VVB

ORDE VAN
VLAAMSE
BALIES

/OV

Advies

**De behandeling van zaken achter
gesloten deuren bij seksuele
misdrijven** (DOC 55-1148 en DOC 55-1054)

dinsdag 4 januari 2022

OVVB

1. Achtergrond

Op 21 december 2021 ontving de Orde van Vlaamse Balies de vraag tot schriftelijk advies bij het wetsvoorstel tot wijziging van artikel 190 van het Wetboek van Strafvordering betreffende de behandeling van de zaak met gesloten deuren bij seksuele misdrijven (DOC 55-1148), samengevoegd met het wetsvoorstel tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering wat betreft de openbaarheid van de zitting bij de behandeling van strafzaken voor het vonnisgerecht (DOC 55-1054).

De OVB heeft in april 2020 reeds een advies overgemaakt aan de kamercommissie Justitie inzake wetsvoorstel nr. 55-1148. Gezien de identieke insteek van het thans bijgevoegde wetsvoorstel nr. 55-1054, kunnen we ons in dit advies grotendeels beperken tot een herhaling van ons eerdere standpunt.

2. Argumentatie van de indieners

De wetsvoorstellen beogen om de behandeling achter gesloten deuren voor zedenzaken de regel te maken in plaats van de uitzondering. Momenteel bestaat immers de mogelijkheid om af te wijken van de openbaarheid van de terechtzitting, maar ligt die bevoegdheid soeverein bij de rechter.

De ratio legis van de indieners bestaat erin dat het voor slachtoffers van seksueel geweld vaak heel beangstigend kan zijn om voor de rechtbank te verschijnen. Ze worden opnieuw geconfronteerd met de gruwelijke feiten en moeten in publiek spreken over zeer intieme details, wat een bijkomende traumatische ervaring niet uitsluit.

De indieners van het wetsvoorstel baseren zich op 3 argumenten om dergelijke zaken in de regel achter gesloten deuren te laten plaatsvinden.

Ten eerste is er het rapport van de Hoge Raad voor de Justitie van 25 april 2019. Daarin wordt aanbevolen om te onderzoeken of in zedenzaken de behandeling achter gesloten deuren de algemene regel zou kunnen worden.

Ten tweede verwijst men naar de ruimte die artikel 148 van de Grondwet en artikel 6 van het EVRM laten om van de openbaarheid van de terechtzittingen af te wijken.

Ten slotte halen de indieners van het wetsvoorstel aan dat de zitting met gesloten deuren reeds in een aantal andere gerechtelijke procedures als uitgangspunt wordt genomen. Men verwijst daarbij naar de zittingen voor de strafuitvoeringsrechtbank en naar een hele reeks van familiezaken (afstamming, ouderlijk gezag, adoptie, voogdij, echtscheiding, ...) waarvan de gerechtelijke procedures in raadkamer verlopen (dus enkel in aanwezigheid van de partijen). De Raad van State zag in geen van beide gevallen een probleem in het kader van artikel 148 van de Grondwet.

3. Analyse

3.1. Afweging van belangen

De openbaarheid van de terechtzittingen is een grondwettelijk beginsel verankerd in artikel 148 Gw. Het maakt deel uit van eenieders recht op een eerlijk proces en wordt derhalve ook gewaarborgd door artikel 6 van het EVRM. Desalniettemin bevatten deze bepalingen zelf reeds de mogelijkheid om af te wijken van die openbaarheid.

In het geval van artikel 148 Gw. is dat wanneer die openbaarheid gevaar oplevert voor de orde of de goede zeden. Artikel 6 EVRM maakt daar eveneens gewag van: hoewel het vonnis steeds in het openbaar moet worden gewezen, kan de toegang aan het publiek worden ontzegd *“in het belang van de goede zeden, van de openbare orde of 's lands veiligheid in een democratische samenleving, wanneer de belangen van minderjarigen of de bescherming van het privéleven van partijen bij het proces dit eisen of, in die mate als door de rechter onder bepaalde omstandigheden strikt noodzakelijk wordt geoordeeld, wanneer openbaarmaking de belangen van de rechtspraak zou schaden.”*

De vraag die *in casu* echter voorligt is niet of er uitzonderingen op het beginsel mogelijk zijn in het geval van seksuele misdrijven. Dat volgt nu al uit artikel 190 Sv., dat met het oog op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer een afwijking van het openbaarheidsbeginsel rechtvaardigt voor vervolgingen gegrond op de artikelen 371/1 tot 378, 379, 380, 383bis, §§1 en 2, en 433quinquies Sw. Het huidige artikel 190 Sv. gebruikt dus eenzelfde rechtvaardigingsgrond als artikel 6 EVRM. Daarover kan de rechter autonoom beslissen op vraag van de partijen of het slachtoffer. De vraag is daarentegen of de Grondwet en het EVRM ook een inmenging in dit fundamenteel recht toelaten die dermate ingrijpend is dat de openbaarheid van de terechtzitting beperkt wordt tot een uitzonderingsregel.

Inperkingen van fundamentele rechten moeten aan drie voorwaarden voldoen: zij moeten bij wet bepaald zijn (legaliteit), een legitiem doel nastreven en proportioneel zijn. Aan de eerste twee voorwaarden wordt voldaan. Slachtoffers van seksuele misdrijven beschermen tegen een bijkomende traumatische ervaring streeft op zich een legitiem doel na. De proportionaliteitsvraag is echter de interessantste.

Er zijn namelijk duidelijk andere fundamentele belangen en rechten in het spel dan het openbaarheidsbeginsel en het recht op een eerlijk proces dat daaraan verbonden is. Het betreft in het bijzonder het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven, zoals gewaarborgd door artikel 22 van de Grondwet en artikel 8 van het EVRM. Bij uitbreiding zou men ook kunnen verwijzen naar het recht op menselijke waardigheid, de crux van artikel 23 van de Grondwet. Deze verschillende belangen zullen dus tegen elkaar moeten worden afgewogen.

Uit de rechtspraak van het EHRM volgt niet alleen dat het recht op het privé- en gezinsleven een inmenging in artikel 6 EVRM kan rechtvaardigen, maar dat deze belangen in bepaalde gevallen zelfs kunnen toestaan dat nationale wetgeving uitgaat van terechtzittingen achter gesloten deuren. In de zaak van B. en P. tegen het Verenigd Koninkrijk van 24 april 2001 bepaalde het Hof als volgt (§39)¹:

*“The applicants submit that the presumption in favour of a private hearing in cases under the Children Act should be reversed. However, while the Court agrees that Article 6 § 1 states a general rule that civil proceedings, inter alia, should take place in public, **it does not find it inconsistent with this provision for a State to designate an entire class of case as an exception to the general rule where considered necessary in the interests of morals, public order or national security or where required by the interests of juveniles or the protection of the private life of the parties** (see *Campbell and Fell v. the United Kingdom*, judgment of 28 June 1984, Series A no. 80, p. 42, §§ 87-88), although the need for such a measure must always be subject to the Court’s control (see, for example, *Riepan v. Austria*, no. 35115/97, § 34, ECHR 2000-XII). English procedural law can therefore be seen as a specific reflection of the general exceptions provided for in Article 6 § 1.”*

Dit was een belangrijk arrest in het kader van de wet van 2 juni 2010 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek en van het Burgerlijk Wetboek, wat de behandeling in raadkamer van gerechtelijke procedures inzake familierecht betreft. Zoals eerder vermeld wordt een hele reeks van familiezaken waarvan de

¹ EHRM 24 april 2001, nr. 36337/97 en 35974/97, B. en P./Verenigd Koninkrijk.

gerechtelijke procedures in raadkamer verlopen nu reeds achter gesloten deuren gehouden en kan de rechter enkel bij uitzonderingsregel de openbaarheid van de debatten bevelen.

Het EHRM maakt evenwel duidelijk dat die mogelijkheid voor de rechter om terug te keren naar de openbaarheid van de zitting een belangrijke voorwaarde is om aan de evenredigheidstoets te voldoen.

De vraag rijst nu of we dezelfde redenering niet naar analogie kunnen maken voor de huidige wetsvoorstellen over de behandeling van seksuele misdrijven. Kunnen zij ook in de regel achter gesloten deuren plaatsvinden?

Wetsvoorstel nr. 1148 voldoet in ieder geval aan de voorwaarde dat de rechter te allen tijde moet kunnen opteren voor de openbaarheid van de zitting: *“De rechtbank kan evenwel in elke stand van het geding, naargelang de omstandigheden, de openbaarheid van de debatten bevelen, hetzij ambtshalve, hetzij op vraag van een van de partijen of het slachtoffer.”* De indieners van dit voorstel komen hiermee alvast tegemoet aan dat gedeelte van de proportionaliteitstoets.

Dat kan daarentegen niet gezegd worden van bijgevoegd wetsvoorstel nr. 1054. Het daarin voorgestelde artikel 190 Sv. stelt namelijk dat *“het vonnisgerecht slechts kan bevelen dat de zaak in het openbaar wordt behandeld indien een slachtoffer of een burgerlijke partij hierom verzoekt”*.

Bij vergelijking kunnen we derhalve stellen dat de omschrijving in wetsvoorstel nr. 1148 zeker de voorkeur verdient. De vraag blijft echter of het aangehaalde arrest dezelfde redenering zou maken in het geval van slachtoffers van seksuele misdrijven. Het arrest heeft immers betrekking op zaken met kinderen, waarvan het Hof zegt dat *“such proceedings are prime examples of cases where the exclusion of the press and public may be justified in order to protect the privacy of the child and parties and to avoid prejudicing the interests of justice. To enable the deciding judge to gain as full and accurate a picture as possible of the advantages and disadvantages of the various residence and contact options open to the child, it is essential that the parents and other witnesses feel able to express themselves candidly on highly personal issues without fear of public curiosity or comment”* (§38).

Eenzijds kunnen we die vraag niet met absolute zekerheid beantwoorden. Het Hof heeft weliswaar al herhaaldelijk bevestigd dat het zelfs in een strafrechtelijke context, waar er een hoge verwachting van openbaarheid speelt, noodzakelijk kan zijn de open aard van de terechtzittingen te beperken.² Zij heeft dat echter nog nooit expliciet en op structurele wijze (met openbaarheid als uitzonderingsregel) bepaald voor seksuele misdrijven in het bijzonder.

Anderzijds zijn we geneigd te zeggen dat het wel degelijk mogelijk moet zijn. Slachtoffers van seksueel geweld (ook indien niet minderjarig) behoren evenzeer tot een dergelijke groep van kwetsbare personen. Bovendien lijkt het Hof zich in de hierboven geciteerde paragraaf 39 niet te beperken tot situaties die louter betrekking hebben op kinderen, maar staat de mogelijkheid evenzeer open voor een groep van andere zaken die een dermate grote impact hebben op het privéleven van de betrokkene(n).

3.2. Het nut van de maatregel

Uit het voorgaande blijkt dat er argumenten zijn om te oordelen dat een principiële sluiting van de deuren bij terechtzittingen die te maken hebben met seksuele misdrijven niet noodzakelijk strijdig hoeft te zijn

² Bv. EHRM 4 december 2007, nr. 64056/00, Volkov/Rusland; EHRM 26 maart 1996, nr. 20524/92, Doorson/Nederland; EHRM 25 februari 1997, nr. 22009/93, Z./Finland.

met de Grondwet en het EVRM. De resterende en even belangrijke vraag is of een dergelijke aanpassing ook echt nodig is.

Het is correct te stellen dat het slachtoffer/de burgerlijke partij momenteel afhankelijk is van de soevereiniteit van de rechter wanneer zij de vraag stellen om de zaak achter gesloten deuren te laten plaatsvinden. Men zou kunnen argumenteren dat een omkering van de regel ervoor zorgt dat gevoelige zaken met zekerheid achter gesloten deuren zullen doorgaan, maar de praktijk toont aan dat er op de vraag van de burgerlijke partij nu al bijna altijd wordt ingegaan door de rechter. De reden daarvoor is identiek aan de motivering van het huidige voorstel om van de openbaarheid de uitzonderingsregel te maken. De vraag rijst daarom of de voorgestelde maatregel vanuit praktisch oogpunt wel dermate nuttig is dat er aan het huidige openbaarheidsbeginsel dient te worden geraakt.

Bovendien heeft het wetsvoorstel ook een (door de wetgever) onbedoeld effect op de beklagde. In de huidige regeling kan ook de beklagde vragen om de zaak achter gesloten deuren te behandelen, maar zal dit verzoek doorgaans op een negatief antwoord van de rechter stuiten. Toch wil ook hij/zij vaak uit de publieke aandacht blijven. Door de terechtzittingen inzake seksuele misdrijven in de regel achter gesloten deuren af te handelen, zou men kunnen stellen dat de wetgever net vooral tegemoetkomt aan de belangen van de beklagde en niet alleen of in het bijzonder aan die van de burgerlijke partij. Vermits de burgerlijke partij al veel kans maakt op een behandeling achter gesloten deuren en de beklagde niet, streeft het wetsvoorstel haar doelstelling om in eerste instantie het slachtoffer beter te beschermen enigszins voorbij.

4. Besluit

De OVB erkent de impact die de gerechtelijke behandeling van zedenzaken kan hebben op het slachtoffer. Zij toont begrip voor situaties waarin de intimiteit van de zaak de betrokkene noopt tot een verzoek om de zitting achter gesloten deuren te houden.

De wetgever wil hiervan echter de regel maken in plaats van de uitzondering. Hoewel uit bovenstaande analyse volgt dat een omkering van de regel niet strijdig hoeft te zijn met de rechtspraak van het EHRM, ziet de OVB geen meerwaarde om principieel aan het beginsel van de openbaarheid van zittingen te tornen. Vaak is ook niet de openbaarheid op zich het probleem, maar veeleer de manier waarop de media met de zaak omgaat. Bij hen ligt derhalve ook een grote verantwoordelijkheid.

De OVB stelt vast dat in de huidige praktijk de rechtbank doorgaans al zal ingaan op de vraag van het slachtoffer/de burgerlijke partij tot sluiting van de deuren. De facto wordt er dus reeds tegemoetgekomen aan de onderliggende doelstelling van de wetsvoorstellen tot wijziging van artikel 190 Sv. Zij wenst evenwel te benadrukken dat advocaten hun cliënten steeds op de hoogte zouden moeten brengen van deze mogelijkheid.